

Nekoliko crtica o povijesti Đurđevca

IVICA ZVONAR

Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti

Odsjek za povijesne znanosti

Strossmayerov trg 2

HR-10000 Zagreb

Pregledni članak

Review article

Primljeno/Received: 05. 11. 2011.

Prihvaćeno/Accepted: 18. 12. 2011.

Đurđevac je gradić sjeverozapadne Hrvatske udaljen oko 25 km jugoistočno od Koprivnice, smješten na dijelu podravske magistrale gdje se križaju prometne komunikacije Varaždin-Koprivnica-Osijek i Zagreb-Bjelovar-Virovitica. Kroz minula stoljeća ova nikad osvojena stara »graničarska utvrda« sačuvala je spomen na svoju slavnu i zanimljivu povijest o kojoj autor piše u kratkim crtama na temelju postojećih znanstveno-stručnih priloga te dostupnih rezultata najnovijih istraživanja i spoznaja vezanih za prošlost đurđevačkog kraja.

Ključne riječi: Đurđevac, Podravina, povijest grada, historiografija

Uvod

U hrvatskoj historiografiji o Đurđevcu pisano je u više navrata u raznim tipovima publikacija, a na ovom mjestu kratko ćemo istaknuti s historiografskog gledišta nekoliko najvažnijih priloga, dok će ostali biti spomenuti na odgovarajućim mjestima u tekstu. O slavnoj prošlosti ovoga gradića sjeverozapadne Hrvatske postoje dvije monografije, jedna iz 1940. godine iz pera povjesničara Rudolfa Horvata,¹ a druga napisana 1991. od strane franjevačkog povjesničara i kroničara Paškala Cvekana.² Rudolf Horvat spomenuo je povijest Đurđevca i u svojoj knjizi »Hrvatska Podravina«.³ Vrijedne podatke o đurđevačkoj utvrdi i prošlosti mjesta nalazimo u monografskim djelima Tomislava Đurića i Dragutina Feletara.⁴ O srednjovjekovnom i

novovjekovnom razdoblju u povijesti Đurđevca niz korisnih podataka u svojim radovima donijeli su istaknuti hrvatski povjesničari Josip Adamček,⁵ Josip Buturac,⁶ Nada Klaić⁷ i Milan Kruhek.⁸ Mnogi autori s raznih gledišta pisali su o povijesti Đurđevca u zborniku u čast Đuke Tomerlina Picoka.⁹ U novije vrijeme o raznim aspektima i razdobljima povijesti Đurđevca i bliže okolice u svojim djelima

tar, *Podravina: općine Đurđevac, Koprivnica i Ludbreg*, Koprivnica: Muzej grada Koprivnice, 1988.

1 Rudolf Horvat, *Povijest Gjurgjevca*, Zagreb: Hrvatski tiskarski zavod, 1940.

2 Paškal Cvekan, *Đurđevac-kakav nije poznat, Đurđevac: Skupština općine*, 1991.

3 Rudolf Horvat, *Hrvatska Podravina: povijesne rasprave, crtice i bilješke*, Zagreb: Izd. »Pramatice« nakl. k. d. P. Kvaternik i dr., 1933.

4 O tome usp. Tomislav Đurić, Dragutin Feletar, *Stari gradovi i dvorci sjeverozapadne Hrvatske*, Čakovec: Kulturno-prosvjetno društvo »Zrinski«, 1971. te Dragutin Fele-

5 Josip Adamček, *Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV. do kraja XVII. stoljeća*, Zagreb: JAZU: Odjel za hrvatsku povijest Centra za povijesne znanosti Sveučilišta u Zagrebu: Sveučilišna naklada Liber, 1980.

6 Josip Buturac, Popis župa zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine, *Starine*, 59/1984., str. 43-108.

7 Nada Klaić, *Koprivnica u srednjem vijeku*, Koprivnica: Centar za kulturu Koprivnica: OOUR Muzej grada Koprivnice, 1987.

8 Milan Kruhek, *Krajiške utvrde i obrana hrvatskog kraljevstva tijekom 16. stoljeća*, Zagreb: Institut za suvremenu povijest, 1995.

9 *Đurđevački zbornik, 1996.: v provodu 70. obletnice življenja Đuke Tomerlina-Picoka*, Đurđevac: [s. n.], 1996.

pisali su Alexander Buczynski,¹⁰ Ranko Pavleš,¹¹ Dražen Najman,¹² Velimir Piškorec,¹³ Zdravko Seleš,¹⁴ Mirko Valentić,¹⁵ Hrvoje Petrić,¹⁶ Mirela Slukan Altić,¹⁷ Mira Kolar¹⁸ te Nataša Štefanec.¹⁹ Arheološke teme vezane za đurđevački prostor obrađivane su u radovima Josipa Brunšmida,²⁰ Zorka Markovića²¹ i Ivana Mirnika.²² Osnovne informacije o Đurđevcu donose se i na stranicama odgovarajućih referentnih publikacija,²³ a često se

koristan podatak o prošlosti Đurđevca može naći u raznim brojevima Podravskog zbornika, svojevrsne »enciklopedije« podravskoga kraja.²⁴ Za istraživanje jezičnog bogatstva Đurđevca i Podravine nezaobilazna je nedavno objavljena knjiga Jele Maresić i Vladimira Miholeka o đurđevačkom govoru.²⁵

»Na rimskim cestama«

Arheološki nalazi zorno svjedoče o naseljenosti širega područja Đurđevca već od prapovijesti. U rimsko doba na prostoru današnje đurđevačke Podravine prolazili su, kao što je vidljivo na kartografskom prikazu rimskih cesta, znamenitog »Tabuli Peutingeriani« nastaloj oko 340. godine, važni cestovni pravci trasom Emona (Ljubljana)-Poetovio (Ptuj)-Aqua Viva (Petrijanec)-Iovia Botovo (Ludbreg)-Sunista (Kunovac Breg)-Piretis (Koprivnica-Draganovec)-Lentulis (Virje) te dalje pravcem Bolentia (Sopje)-Mursa (Osijek). Za vojsku, trgovinu i poštu ceste su bile od velike važnosti pa su uz njih stajali miljokazi, veće ili manje postaje te stražarske kule, a naplaćivala se cestarina i mostarina.²⁶ O postojanju mreže antičkih puteva na ovom području svjedoči i cesta kroz dolinu potoka Hotove koja se nalazila otprilike na trasi današnje ceste kroz sela Rakitnica, Hampovica i Šemovci. U tom kontekstu valja napomenuti da je upravo na trasama tih antičkih putova u srednjem vijeku došlo do razvoja naselja/posjeda (Đurđevac, Prodavić, Sušica, Hotova i dr.).²⁷ O dugoj naseljenosti i određenoj razvijenosti šireg prostora Đurđevca i okolice jasno svjedoči i vijest iz 1887. godine o nalazu srebrnih »celtičkih novaca« koje je pronašao seljak Josip Pavec »u svom vinogradu na briegu Kostanju, koj se diže južno od Gjurgjevca blizu Šemovca«.²⁸ Riječ je o otkriću barbarsko-keltskog

- 10 Alexander Buczynski, *Gradovi Vojne krajine*, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 1997., sv. 1., 2.
- 11 Ranko Pavleš, *Koprivničko i đurđevačko vlastelinstvo: povijest, topografija, organizacija i struktura*, Koprivnica: Vlastita naklada, 2001.
- 12 Dražen Najman, *Narodna zaštita u Domovinskom ratu*, Zagreb: Udruga dragovoljaca Narodne zaštite Domovinskog rata, 2002.
- 13 Velimir Piškorec, Njemačko-hrvatski jezični dodir u đurđevačkoj Podravini, *Časopis za suvremenu povijest*, 34/2002., br. 3, str. 853-869.
- 14 Zdravko Seleš, *Lirika đurđevačke Podravine*, Đurđevac: Matica hrvatska, Ogranak Đurđevac, 2003.
- 15 Mirko Valentić, Skica za neistražene teme Đurđevačke pukovnije, *Hrvatska na tajnim zemljovidima 18. i 19. stoljeća.*, 8: *Đurđevačka pukovnija*, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2003., str. 41-74.
- 16 Hrvoje Petrić, Koprivnica u 17. stoljeću: okoliš, demografske, društvene i gospodarske promjene u pograničnom gradu, *Meridijani*, Samobor, 2005.
- 17 *Povijesni atlas gradova, sv. 3 : Koprivnica* (priredila Mirela Slukan Altić), Zagreb; Koprivnica: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar : Muzej grada Koprivnice, 2005.
- 18 Mira Kolar, Svilarstvo u Hrvatskoj: od 18. stoljeća do 1945. godine, Zagreb: *Dom i svijet*, 2007.
- 19 Nataša Štefanec, Država ili ne: ustroj Vojne krajine 1578. godine i hrvatsko-slavonski staleži u regionalnoj obrani i politici, *Srednja Europa*, Zagreb, 2011.
- 20 Josip Brunšmid, Njekoliko našašća novca na skupu u Hrvatskoj i Slavoniji, *Viestnik Hrvatskoga arheološkoga društva*, I/1895., str. 96-119.
- 21 Zorko Marković, Povijest naseljenosti koprivničkog kraja-od prvih početaka do razvijenog srednjeg vijeka, u: *Povijesni atlas gradova, Sv. 3: Koprivnica*, Zagreb-Koprivnica: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar: Muzej grada Koprivnice, 2005., str. 19-27.
- 22 Ivan Mirnik, Coin Hoards in Yugoslavia, *British Archaeological Reports, International Series*, 95/1981., 60 (43) te Zdenka Dukat, Ivan Mirnik, Nacrt numizmatičke topografije Podravine, *Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja*, 4/2005., br. 8, str. 121-146.
- 23 Npr. usp. *Hrvatska enciklopedija*, Zagreb: Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, 1945., sv. 5.; *Enciklopedija Jugoslavije*, Zagreb: Leksikografski zavod FNRJ, 1958., sv. 3.; *Satelitski atlas Hrvatske*, Zagreb: Naklada Ljevak: Gisdata, 2001.

24 Npr. usp. brojeve: *Podravski zbornik*, 9(1983), 16/1990, 35/2009.

25 Jela Maresić, Vladimir Miholek, *Opis i rječnik đurđevačkoga govora*, Đurđevac: Gradska knjižnica; Koprivnica: Bogadigrafika, 2011.

26 Marković, Povijest naseljenosti koprivničkog kraja-od prvih početaka do razvijenog srednjeg vijeka, str. 23.

27 Pavleš, *Koprivničko i đurđevačko vlastelinstvo*, str. 242-243.

28 Otkriće srebr. celtičkih novaca kod Gjurgjevca, *Viestnik Hrvatskoga arheološkoga društva*, XI/1887., br. 3, str.

novca, srebrnih tetradrahmi koje su Taurisci kovali u 1. st. pr. Kr. Od tog nalaza u numizmatičkoj zbirci Arheološkog muzeja u Zagrebu sačuvano je svega 107 komada jer su dijelovi ostave završili u Mađarskom nacionalnom muzeju u Budimpešti i Britanskom muzeju u Londonu. U znanstvenoj literaturi taj tip novca dobio je ime »Đurđevački tip«, a pripada hrvatskoj grupi.²⁹

»Stari grad« u srednjovjekovnom i novovjekovnom razdoblju

Povijest Đurđevca³⁰ u srednjovjekovnom razdoblju treba promatrati u okviru »đurđevečko-prodavizkog vlastelinstva« koje je vjerojatno, kao i mnogi drugi veleposjedi, nastalo »prelaženjem starih županija ili njihovih dijelova u privatni posjed«, a prema nekim indicijama ono što je kasnije činilo vlastelinstvo od strane kralja Bele IV. bilo je darovano »Nijemcu Corradu, sinu Harmecha.«³¹ U pisanim dokumentima preteča današnjeg Đurđevca prvi put spominje se 1267., odnosno 1270. godine kao selo Sv. Jurja.³² U popisu župa Zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine, u okviru arhidakonata Komarnica spominje se i Župa Đurđevac.³³ U 14. stoljeću, kad hrvat-

skim zemljama vladaju Anžuvinci, ovo područje pripada slavo-nškome banu Mikcu (1325-1343.) i njegovim sinovima koji su stekli »neke zemlje na Hotvi i kod Gjurgjevca.«³⁴ Krajem 14. i početkom 15. stoljeća na vlastelinstvima Đurđevcu i Proda- viću nastala su trgovišta, a oba su 1439. godine vlastelinske mitnice.³⁵

Đurđevačka utvrda Stari grad koja je stoljećima služila kao fortifikacijski objekt bila je, po svemu sudeći, sagrađena u prvoj polovini 14. stoljeća u obliku nepravilnog višekutnika. Ispred nje nalazilo se veliko dvorište s ugaonim kulama oko kojeg je nastalo podgrađe. Tijekom »ratnih« stoljeća tvrđava je bila pregrađivana i proširivana, a detaljan opis sredinom 17. stoljeća dao je poznati habsburški vojni topograf Martin Stier.³⁶ Danas se u utvrdi Stari grad nalazi galerijski prostor, a u potkrovlju je smještena vrlo vrijedna donacija velikog hrvatskog slikara Ivana Lackovića-Croate. Riječ je o »više od tisuću slika, radova preko 200 autora iz dvadesetak zemalja svijeta.«³⁷

U prvoj polovici 15. stoljeća Đurđevac prvo dolazi u ruke kralja Žigmunda Luksemburškog (1387-1437.) koji je prisvojio imanja Mikčeva sina Stjepana. Zbog novčanih neprilika Žigmund je te posjede založio i kasnije prepustio hrvatskom banu Matku Talovcu (1435-1444.).³⁸ Grofovi Celjski su se sredinom 15. stoljeća, nakon banove smrti, proglasili hrvatskim banovima i prisvojili njegove posjede. U sukobima Celjskih i Ivana Hunyadija (1387-1456.) koji je tada Ugarsko-hrvatskom državom upravljao kao gubernator stradao je veliki dio

93-94. Za kratku vijest o nalazu usp. Brunšmid, Nekoliko našašća novca na skupu u Hrvatskoj i Slavoniji, str. 96-119.

29 O tome usp. Mirnik, Coin Hoards in Yugoslavia, *British Archaeological Reports*, International Series, 95/1981., 60 (43). Tu se navodi i opširnija literatura o ovom nalazu. Također, usp. Dukat i Mirnik, Nacrt numizmatičke topografije Podravine, *Podravina*, 4/2005., br. 8, str. 121-146.

30 U raznovrsnim povijesnim izvorima spominje se pod nazivima: St. Georg, S. Georgen, S. Georgo, S. Georwara, S: Giorg, S. Georguara, Giurgieuetz, Gjurgjevec, itd.

31 Pavleš, *Koprivničko i đurđevečko vlastelinstvo*, str. 134-141.

32 Sv. Juraj je kršćanski mučenik. Prema predaji bio je rimski časnik, a mučen je u Kapadociji za Dioklecijanovu progona. Kult mu započinje u Palestini odakle se proširio na Egipat i Bizant, a u VII. st. javlja se u Rimu i širi po Europi. Spomendan mu je 23. travnja, a zaštitnik je mnogih gradova. Usp. *Opći religijski leksikon: A-Ž*, Zagreb: Leksikografski zavod »Miroslav Krleža«, 2002., str. 409-410.

33 Buturac, Popis župa zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine, str. 43-108.

34 Juraj Čuk, Podravina od Bednje do Voćinke i susjedna područja do polovine četrnaestoga vijeka, *Vjestnik Kr: hrvatsko-slavonsko-dalmatinskog arkiva*, 18/1916., sv. 3., str. 193. O Đurđevcu u ovom razdoblju detaljnije usp. Pavleš, *Koprivničko i đurđevečko vlastelinstvo*, str. 134.

35 Adamček, *Agrarni odnosi u Hrvatskoj od sredine XV. do kraja XVII. stoljeća*, str. 174-175.

36 O đurđevačkoj utvrdi i njezinim zapovjednicima usp. Đurić, Feletar, *Stari gradovi i dvorci sjeverozapadne Hrvatske*, str. 119-123., i Paškal Cvekan, *Đurđevac-kakav nije poznat*, *Đurđevac*, 1991., str. 22-23., 44-45.

37 O tome usp. http://www.djurjdevac.hr/index.php?option=com_content&task=view&id=76&Itemid=71 (14. travnja 2011.).

38 Pavleš, *Koprivničko i đurđevečko vlastelinstvo*, str. 141-143.

Podravine, posebice Prodavić i Đurđevac koji su potom došli pod vlast kralja Matije Korvina (1458-1490.). Zahvaljujući kupovini, vezama i suradnji s Matijom Korvinom, plemićka obitelj Ernuszt stekla je veliki posjed 1477. u Podravini. Nakon smrti slavonskog bana Ivana Ernuszta (1473-1476.) njegovi sinovi Ivan i Sigismund dobivaju od kralja Matije Prodavić, Đurđevac i Koprivnicu te cjelokupno kraljevsko pravo na međimurske utvrde Čakovec i Štrigovu.³⁹ U lapidariju Hrvatskog povijesnog muzeja u Zagrebu čuva se spomen-ploča pečujskog biskupa Sigismunda Ernuszta iz 1488. godine koja je stajala iznad ulaza u Stari grad Đurđevac.⁴⁰ Ivan Ernuszt poslije Sigismundove smrti daje podravske posjede u zakup Baltazaru Baćanu 1505. godine. Treba istaknuti da je početkom 16. stoljeća đurđevačko vlastelinstvo s oko 600 dimova među najvećima u srednjovjekovnoj Slavoniji te svakako najveće u Podravini.⁴¹ Godine 1541., nakon smrti Gašpara, posljednjeg muškog potomka obitelji Ernuszt, udovica Ana, kći hrvatskog bana Petra Keglevića (1539-1542.) pokušavala je zadržati obiteljske posjede. Tako je Petar sa sinovima nezakonito prisvojio Prodavić, Đurđevac, Koprivnicu i Međimurje. Godine 1548. kralj Ferdinand I. Habsburgovac (1527-1564.) povjerio je Prodavić, Đurđevac i Koprivnicu svom kapetanu Luki Sekeľju.⁴² Njega je kralj Ferdinand I. 1544. imenovao »kapetanom svoje vojske u tri granične utvrde od najvećeg obrambenog značenja, u Koprivnici, Đurđevcu i Prodaviću«.⁴³ Time je »kao prvi zametak Slavonske krajine« utemeljena Koprivnička krajina koja se kasnije nazivala i Varaždinski generalat, od-

nosno Varaždinska krajina, a njezina jezgra bilo je koprivničko i đurđevačko vlastelinstvo.⁴⁴

U drugoj polovini 15. i tijekom 16. stoljeća, na razmeđu kasnog srednjeg i ranog novog vijeka, došlo je do početka raspada velikih vlastelinstava, ratne devastacije i formiranja vojnokrajiskog obrambenog sustava, a sve to odrazilo se u promjenama osobina prirodnog i kulturnog krajobraza Podravine.⁴⁵ Kartografski izvori iz tog razdoblja jasno pokazuju da dolazi do intenzivnije sječe gustih šuma, poplava šireg dravskog zaleđa i snažnije erozije tla. Uočljiva je i strateška važnost pojedinih prometnih pravaca u cilju boljeg povezivanja vojnokrajiskih utvrda, a vlastelinstva i njihova selišta ustupaju mjesto utvrđenim vojnim naseljima.⁴⁶

Padom Virovitice 1552. godine Đurđevac je postao snažnije izložen osmanskim provalama, ali đurđevačka utvrda nikada nije bila osvojena. U svezi s tim događajima nastala je »Legenda o Picokima« (Picokijada) koja govori da su iscrpljeni branitelji na nagovor mudre starice iz topa ispalili jedinog preostalog pijetla (picoka) želeći pokazati da imaju još dovoljno zaliha hrane i da mogu izdržati opsadu. Ulama-beg i njegovi vojnici, zavarani tim potezom, povukli su se i odustali od napada. U spomen na te događaje u Đurđevcu se svake godine koncem lipnja već više od četiri desetljeća održava tradicionalna manifestacija »Picokijada« koja uprizoruje scenski prikaz bitke protiv Osmanlija i ustrajno promiče vrijednosti pučkog kulturnog stvaralaštva. Ova atraktivna priredba posredovanjem Ministarstva kulture uvrštena je u popis nematerijalne spomeničke baštine.⁴⁷

39 O povezanosti obitelji Ernuszt i M. Korvina usp. Klaić, *Koprivnica u srednjem vijeku*, str. 129-131. Također, o zbivanjima u ovom razdoblju usp. Horvat, *Hrvatska Podravina*, str. 8-13, i isti, *Povijest Gjurjevca*, str. 4-7.

40 Lada Prister, Zrinski i plemićka obitelj Ernuszt, *Povijest obitelji Zrinski*, Zagreb: Matica hrvatska, 2004., str. 255-264.

41 Ranko Pavleš, Osobine popisa župa, naselja i posjeda u Podravini do kraja XVI. stoljeća, *Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja*, 2/2003., br. 4., str. 86-89.

42 Horvat, *Hrvatska Podravina*, str. 13-16., i isti, *Povijest Gjurjevca*, str. 7-8.

43 Kruhek, *Krajiške utvrde i obrana hrvatskog kraljevstva tijekom 16. stoljeća*, str. 337.

44 Detaljnije o povijesti Đurđevačkog vlastelinstva u srednjem vijeku usp. Pavleš, *Koprivničko i đurđevačko vlastelinstvo*, str. 131-276. O utvrdama u Podravini tijekom ovog razdoblja usp. Petrić, *Koprivnica u 17. stoljeću: okoliš, demografske, društvene i gospodarske promjene u pograničnom gradu.*, str. 119-139.

45 O vojnokrajiskom uređenju usp. Mirko Valentić, *Stara Slavonska krajina i Križevačka pukovnija, Hrvatska na tajnim zemljovidima 18. i 19. stoljeća, 7: Križevačka pukovnija*, Zagreb: Hrvatski institut za povijest, 2003., str. 41-63.

46 Mirela Slukan Altić, Podravsko srednjovjekovlje u zrcalu kartografskih izvora, *Podravina: časopis za multidisciplinarna istraživanja*, 2/2003., br. 4., str. 121-132.

47 Zdravko Šabarić, *Legenda o Picokima-inspiracija i izazov*, *Podravski zbornik*, 35/2009., str. 215-221.

Zbog osmanskih provala i pustošenja, osobito nakon pada Virovitice, život je na ovom podravskom prostoru, kao i na velikom dijelu hrvatskih zemalja, zamirao. Sve je bilo usmjereno na obranu i golo preživljavanje, a Đurđevac koji je početkom 16. stoljeća bio ubrajan među veća naselja počinje u svakom pogledu stagnirati i nazadovati.⁴⁸ Razmjeri depopulacije bili su vrlo veliki. »Dio stanovništva je poginuo u ratnim sukobima, druge su Osmanlije odveli u zarobljeništvo, treći su odselili u sigurnije krajeve (zapadna Ugarska, Hrvatsko zagorje itd.)«, ali obrambena sposobnost očito ipak nije došla u pitanje.⁴⁹

U drugoj polovici 16. stoljeća đurđevačka je utvrda u nekoliko navrata bila obnavljana i pojačavana pa je 1554. u graničnoj utvrdi u Đurđevcu bilo 100 konjanika i 83 pješaka,⁵⁰ a 1577. godine vojna posada u Đurđevcu brojila je 230 vojnika, među kojima je bilo njemačkih pješaka.⁵¹ Niz podataka o stanju đurđevačke utvrde donijelo je povjerenstvo kralja Ferdinanda 1563. godine. Povjerenstvo u svom izvještaju nakon posjeta Đurđevcu ustvrdilo je da je to »stara utvrda kojoj je najveća mana u tome što je okolo ili do nje teško prigraditi i nadograditi bilo kakav sustav novih obrambenih sadržaja«, a, osim toga, mekano i podvodno tlo nepogodno je za gradnju. Stoga je kralju čak bilo predlagano da »napusti obranu Đurđevca ili da se tamo ostavi samo u jednoj kuli straža radi održavanja veza na tom dijelu pograničnog prostora«. Kad se 1578. godine formirala Vojna krajina na potezu od Đurđevca na Dravi do Siska na Savi i Kupi, izgradnjom novih utvrda i tvrđava stvorena je obrambena granica koja je uspješno zaustavljala pokušaje novih osmanskih osvajanja. U to vrijeme Koprivnica je bila najjača tvrđava slavonske

granične obrane i sjedište kapetanije pod kojom je bilo još pet susjednih utvrda: Đurđevac, Proda-
vić, Drnje, Novigrad i Đelekovac. Godine 1578. u Đurđevcu je kao kapetan bio naveden Hanns Kheller.⁵²

»Nešto povoljnije prilike za Podravinu nastadoše, kada je Turska g. 1606. sklopila na ušću rijeke Žitve prvi pravi mir s kraljem Rudolfom. Po tome miru ne smiju više Turci provaljivati u hrvatske zemlje.«⁵³ Postupno se vraća i pučanstvo koje povremeno uznemiravaju pljačkaški prodori s dijelova Slavonije koji su još pod kontrolom Osmanlija. Zbog toga stanovništvo živi u blizini krajiških utvrda. Novi stanovnici koji su se nastanili u Podravini obnovljenim su naseljima davali i nova imena.⁵⁴ Na Wincklerovoj karti granica Varaždinskog generalata iz 1639. označena su mnoga naselja u Podravini, a među njima i St. Georg (Đurđevac) koji je bio važno prometno čvorište na putu od Varaždina prema Virovitici.⁵⁵ Nakon mira u Srijemskim Karlovcima 1699. godine, Đurđevac je izgubio svoj strateški značaj za austrijsku carevinu, a njegovi graničari naseljavaju se u okolna mjesta. Krajem 17., odnosno početkom 18. stoljeća Đurđevačka kapetanija izdvojena je iz Koprivničke natkapetanije, ali, treba naglasiti, da već početkom 17. stoljeća Đurđevac nije bio popisivan zajedno s ostalim utvrdama Koprivničke natkapetanije.⁵⁶

48 Kruhek, *Krajiške utvrde i obrana hrvatskog kraljevstva tijekom 16. stoljeća*, str. 108.

49 Petrić, Koprivnica u 17. stoljeću: okoliš, demografske, društvene i gospodarske promjene u pograničnom gradu, str. 54.

50 Kruhek, *Krajiške utvrde i obrana hrvatskog kraljevstva tijekom 16. stoljeća*, str. 155-157., 349., 373.

51 Horvat, *Povijest Gjurjjevca*, str. 11-13. Također, o vojnoj posadi u Đurđevcu usp. Štefanec, *Država ili ne: ustroj Vojne krajine 1578. godine i hrvatsko-slavonski staleži u regionalnoj obrani i politici*, str. 384.

52 O utvrdi Đurđevac te o strateškoj važnosti toga dijela podravskog prostora usp. Kruhek, *Krajiške utvrde i obrana hrvatskog kraljevstva tijekom 16. stoljeća*, str. 235-238., 263., 337-343., 349-368. Također, o đurđevačkoj utvrdi u tom vremenu usp. Štefanec, *Država ili ne: ustroj Vojne krajine 1578. godine i hrvatsko-slavonski staleži u regionalnoj obrani i politici*, str. 292., 408., 436.

53 Horvat, *Hrvatska Podravina*, str. 21.

54 Isto, str. 22.

55 Usp. kartu Varaždinskog generalata s ucrtanim naseljima u: *Zaključci Hrvatskog sabora*, knj. 1, Zagreb: Državni arhiv NR Hrvatske, 1958. Također vidi i: Hrvatski državni arhiv, Ujedinjena Bansko-Varaždinsko-Karlovačka generalkomanda, Uvezeni spisi Varaždinskog generalata, 1578-1848.

56 Petrić, Koprivnica u 17. stoljeću: okoliš, demografske, društvene i gospodarske promjene u pograničnom gradu, str. 128., bilj. 642.

Sredinom 17. stoljeća u Đurđevcu se obnovila katolička župa kojom su u prvo vrijeme upravljali franjevci. Župna crkva Blažene Djevice Marije bila je, kako stoji u izvještaju kanonske vizitacije arhiđakona komarničkog Andrije Vinkovića, izgrađena od hrastova drveta i »prilično opskrbljena crkvenim odijelom i posudjem«, a župni dvor bio je »tijesan i posve ruševan«. ⁵⁷ Matija Leder, zagrebački kanonik, došao je 14. veljače 1680. u Đurđevac i obavio kanonsku vizitaciju. Prema njegovu izvješću župna crkva nalazi se izvan utvrde i ima samo jedan oltar, ali nema krstionicu. Naselje ima 206 kuća. ⁵⁸ Zapis kanonskih vizitacija početkom 18. stoljeća potvrđuju trošno stanje crkve i župnoga dvora te navode da je »narod na području gjurgjevečke župe rimokatoličke vjere«. ⁵⁹ Godine 1710. započela je gradnja nove župne crkve u Đurđevcu koja je sagrađena do 1733. godine, kako se vidi iz zapisa kanonika Gabrijela Jurja Bistriceja. U tom prilično detaljnom izvještaju napominje se da je crkva bila zidana, duga 12 i široka 6 hvati, nalazila se na močvarnom zemljištu i pri gradnji se upotrebljavao loš materijal, što je kasnije negativno utjecalo na njezinu »trajnost.« Pored župne crkve postojale su još i kapela Sv. Lovre i kapela Sv. Rozalije, napravljene od drveta, a oko njih nalazilo se groblje. Na polju »izvan Gjurgjevca nalazila se kapela Sv. Jurja«. ⁶⁰ Tijekom 18. stoljeća vizitatori bilježe niz pojedinosti važnih za materijalni i duhovni život Župe i mjesnoga stanovništva. ⁶¹

Godine 1745. u sklopu reorganizacijskih procesa Varaždinski generalat bio je podijeljen na dvije pukovnije: Križevačku (*Križoki*) i Đurđevačku (*Đuroki*). Ubrzo je Marija Terezija pukovnijska zapovjedništva preselila u Bjelovar kamo prvi stanovnici počinju stizati 1757. godine. Na čelu Đurđevačke pukovnije bili su pukovnik kao vojni zapovjednik, vrhovni upravitelj i sudac. Pukovnija je imala 12 satnija (kapetanija): Turčević polje, Gornja Kovačica, Severin, Rača, Đurđevac, Virje, Pitomača, Veliko Trojstvo, Novigrad, Peteranec,

Sokolovac i Kapela. U Đurđevačkoj pukovniji bilo je 14 katoličkih župnih i 39 područnih crkvi, 15 pravoslavnih parohijalnih i 77 područnih crkvi te 7 grkokatoličkih župnih crkvi. Katoličkih obitelji bilo je 4 784, a pravoslavnih 1 584. Katoličkog stanovništva bilo je 34 531, a pravoslavnog 16 459. ⁶² Đurđevačkoj satniji br. 7 pripadala su mjesta: Budančevica, Budrovec, Čepelovec, Ferdinandovac, Đurđevac, Mičetinci, Prugovec i Sirova Katalena. U tim mjestima nalazile su se straže (štacije) s nekoliko vojnika. ⁶³ Pored toga, Hrvatski ili Karlovački garnizonsko-topnički kotar s upravnim središtem u Karlovcu bio je stvoren 1772., a obuhvaćao je i Đurđevac. ⁶⁴

U drugoj polovini 18. stoljeća po nalogu carice Marije Terezije na području Đurđevačke pukovnije počelo se razvijati svilarstvo. ⁶⁵ »Gjurgjevec je godine 1787. imao 373 kuće, u kojima obitavahu 524 vjenčana para. Malene djece bijaše 549, a za ispovjed sposoban 1821 žitelj. Trgovište Gjurgjevec 1787. godine ukupno je imalo 2370 stanovnika.« ⁶⁶ Krajem 18. stoljeća zbog ratnih potreba nastale su vojne karte i prateći opisi zemalja Habsburške Monarhije za prostor sjeverne i srednje Hrvatske pa su obrađena i naselja u Đurđevačkoj pukovniji. Za Đurđevac se, među ostalim, navodi: »(...) Dvije crkve koje se nalaze u mjestu te kapetanijsko konačište zidani su. Gradina [Stari grad, op. I. Z.] okružena barom povezana je s mjestom drvenim mostom koji k njemu vodi i vrlo je solidna zgrada u kojoj se može držati i obraniti bojna od leteće postrojbe bez topništva. Ima svoj dobar zdenac, no nad njim se sasvim nadvisuju i dominiraju pješčani brežuljci. Iz spomenute se gradine može pregledati i cijeli ravni kraj prema sjeveru i jugu i iz njega se on većinom može otkriti. Kapela Sv. Jurja na putu u Mičetinac, udaljena četvrt sata od mjesta, zidana je, no vrlo nepostojana i ruševna (...).« ⁶⁷

57 Horvat, *Povijest Gjurgjevca*, str. 15-16.

58 Za detaljnije podatke usp. Isto, str. 18-19.

59 Isto, str. 28.

60 Isto, str. 34-40.

61 Isto, str. 40-56.

62 Valentić, Skica za neistražene teme Đurđevačke pukovnije, str. 41-74.

63 Cvekan, *Đurđevac-kakav nije poznat*, str. 46.

64 Buczynski, *Gradovi Vojne krajine*, sv. 1., str. 214.

65 Kolar, *Svilarstvo u Hrvatskoj: od 18. stoljeća do 1945. godine*, str. 37.

66 Horvat, *Povijest Gjurgjevca*, str. 54.

67 Broj 18, selo Đurđevac, *Hrvatska na tajnim zemljovidima*.

Fragmenti iz povijesti Đurđevca tijekom 19. i 20. stoljeća

Usljed oluje 1821. godine znatno je stradala đurđevačka župna crkva pa je 1824. u Đurđevcu pod vodstvom župnika Franje Milinkovića izgrađena i posvećena nova župna crkva uz postojeći stari toranj iz 1774. godine. Za zaštitnika je, prema želji mjesnog stanovništva, bio uzet Sv. Juraj. U to vrijeme u Đurđevcu djelovala su čak 3 obrtnička ceha, a katolički vjernici osobnim angažmanom, tj. postavljanjem kipa Sv. Ivana Nepomuka, izgradnjom kapelice Trpećeg Isusa i drugim oblicima djelovanja snažno svjedoče svoju vjeru. »Rodoljubni su Gjurgjevčani god. 1848. sabirali žito za hrvatsku vojsku, koja je pošla u rat na Madjare. U Gjurgjevcu je 29. svibnja 1848. obavljen prvi izbor narodnoga zastupnika za hrvatski sabor. Jednoglasno je izabran Ivo Pajtak, isluženi graničarski kapral iz Gjurgjevca.«⁶⁸

Na prostoru đurđevačke Podravine sve do 1871. godine službeni jezik bio je njemački. Budući da je na tom području većinsko stanovništvo bilo hrvatsko, njemački se učio u školi i tijekom vojne službe, a gospodarske i kulturne veze stanovnika đurđevačke Podravine s njemačkim govornim područjem i austrijskim kulturnim krugom, može se reći, traju sve do danas.⁶⁹ Razvojenjem Vojne krajine na području Križevačke i Đurđevačke pukovnije osniva se Bjelovarsko-križevačka županija, a teritorij Đurđevačke pukovnije ostao je u Koprivničkoj podžupaniji. U to vrijeme, prema »Miestopisnom riečniku kraljevinah Dalmacije Hèrvatske i Slavonije«, Đurđevac je bio trgovište koje je imalo 430 kuća i 4 781 stanovnika, a u mjestu se nalazilo zapovjedništvo kapetanije te pošta, škola i crkva.⁷⁰

Ukidanjem Vojne krajine 1871. Đurđevac se integrirao u sastav Banske Hrvatske.⁷¹ Prema »Pregledu« političkog i sudbenog ustroja Hrvatske objavljenom u Zagrebu 1875., Đurđevac je »upravna občina podžupanije belovarske« koju uz njega čine sela: Kalinovac, Mićetinac, Čepelovac, Budrovac, Sirova Katalena i Ferdinandovac. Sam Đurđevac tada broji 547 kuća i 5 604 stanovnika.⁷² »Civilni« život pogodio je razvoju Đurđevca. Tako je 70-ih godina 19. stoljeća bilo osnovano Hrvatsko pjevačko i tamburaško društvo »Petar Preradović«,⁷³ a 1890. i Dobrovoljno vatrogasno društvo.⁷⁴ Razvoj knjižničarstva, odnosno organiziranog čitanja u Đurđevcu, datira iz 1876. godine, a o tome svjedoče sačuvana i od strane Kraljevsko hrvatsko-slavonsko-dalmatinske zemaljske vlade potvrđena »Pravila Društva čitaonice gjurgjevačke« od 21. lipnja 1876. godine.⁷⁵ Za razvoj mjesta od osobite važnosti bila je željeznička pruga koja je 1909., odnosno 1912. godine, povezala Đurđevac s prugama prema Osijeku i Zagrebu.⁷⁶ Krajem 19. i u prvim desetljećim 20. stoljeća Đurđevac se i gospodarski lijepo razvio, a u mjestu je djelovalo niz obrtnika. Primjerice, trgovinu željeza i manufakturu vodio je Ferdinand Brenner. Paromlin je 1876. osnovao Slavoljub Nötig, a prije Prvog svjetskog rata djelovao je i paromlin obitelji Braun te manji mlinovi Maitza i Lichtnera. Obitelj Braun između dva svjetska rata posjedovala je i paromlin s električnom centralom, a u Đurđevcu radi i manja tiskara Miroslava Weinerja. Dvadesetih godina 20. stoljeća od strane njemačkih stručnjaka započinju i prva istraživanja nafte i plina na ovom području iznimno bogatom rudom.⁷⁷ Godine 1910.

71 Buczynski, *Gradovi Vojne krajine*, str. 107-113.

72 *Hrvatska na tajnim zemljovidima 18. i 19. stoljeća*, 7: *Križevačka pukovnja*, str. 70.

73 O KUD-u Petar Preradović usp. Kristina Benko Markovica, KUD Petar Preradović Đurđevac, Podravski zbornik, 35/2009., str. 313-315. Također, vidi i <http://kudppreradovic.blog.hr/2007/10/1623484396/o-nama.html> (14. 04. 2011.).

74 U Đurđevcu su kroz njegovu dičnu povijest postojala i mnoge druge udruge, npr. Seljačka kreditna zadruga, Livadarska zadruga...

75 O djelovanju đurđevačke knjižnice usp. <http://www.knjiznica-djurdevac.hr/> (14. 04. 2011.).

76 Cvekan, *Đurđevac-kakav nije poznat*, str. 123-126.

77 Piškorec, *Njemačko-hrvatski jezični dodir u đurđevačkoj Podravini. O razvoju ovoga prostora tijekom 19. i*

ma 18. i 19. stoljeća. 8: Đurđevačka pukovnja, Zagreb, 2003., str. 161.

68 Horvat, *Povijest Gjurgjevca*, str. 60-61.

69 O tome usp. Piškorec, *Njemačko-hrvatski jezični dodir u đurđevačkoj Podravini*, str. 853-869.

70 *Miestopisni riečnik Kraljevinah Dalmacije, Hèrvatske i Slavonije* (ur. Vinko Sabljari), Zagreb, 1866., str. 111.

u Đurđevcu bilo je 7 563 stanovnika od kojih su se 7 468 izjasnila kao Hrvati. To je, prema popisima, i najveći broj žitelja u povijesti ovoga mjesta.⁷⁸ Raspad Austro-Ugarske Monarhije i kraj Prvog svjetskog rata potaknuo je izgrede i u Đurđevcu. Zabilježene su pljačke trgovina i kuća imućnijih ljudi, a bili su napadani i pojedini činovnici i nosioci vlasti.⁷⁹

Kroz minula stoljeća Đurđevac je bio okružen močvarnim terenima i ležao je na pjeskovitom području. Svi izgrađeni objekti na takvoj podlozi bili su u određenoj mjeri statički ugroženi. Sredinom 19. stoljeća, kad je Đurđevačkom pukovnijom zapovijedao Vatroslav Čivić pl. Rohrski, izvedena je sanacija terena. No, temelji i zidovi mjesne crkve početkom 20. stoljeća bili su znatno oštećeni i crkvi je prijetilo urušavanje. Zato je župnik Nikola Medvedec još tijekom Prvog svjetskog rata odlučio da će crkvu ili pokušati popraviti ili izgraditi novu. Godine 1929. u stilu starohrvatske bazilike s kupolom i vješto reinterpetiranim romaničko-bizantskim stilskim elementima, prema nacrtima arhitekta Stjepana Podhorskog te »velikom mukom, zalaganjem i odricanjem svih Đurđevčana« sagrađena je nova župna crkva Sv. Jurja.⁸⁰ Krajem lipnja 1940. u Đurđevcu je održan Euharistijski kongres, a svečano misno slavlje predvodio je tadašnji zagrebački nadbiskup Alojzije Stepinac.⁸¹ U vrijeme monarhističke Jugoslavije Đurđevac je bio sjedište »kotarske oblasti, kotarskog suda, občinskog poglavarstva i šumske uprave«, u mjestu je djelovala škola, zdravstvena stanica, lozni rasadnik, pilana, parni mlin i električna centrala, a godine 1931. tu je živjelo 6 226 stanovnika.⁸² U

međuratnom razdoblju ideje Komunističke partije našle su pristaše i u Đurđevcu, gdje je bila aktivna partijska ćelija.⁸³ Za vrijeme Drugoga svjetskog rata u Đurđevcu su bile stacionirane relativno snažne ustaške postrojbe, a u proljeće 1945. grad su definitivno osvojile partizanske snage.⁸⁴

U doba komunističke Jugoslavije Đurđevac je općinsko, gospodarsko i kulturno središte koje je obuhvaćalo prilično veliki prostor u rasponu od Prekodravlja i Virovitice s jedne strane pa skoro sve do Bjelovara s druge strane. Sam Đurđevac 1953. godine imao je 1 571 domaćinstvo i 5 742 stanovnika.⁸⁵ O veličini đurđevačke općine koja je imala 38 mjesnih zajednica jasno govori i podatak da je na tom prostoru 1948. živjelo 5 4293 stanovnika, dok je 1991. zabilježen 40 901 stanovnik.⁸⁶ Za gospodarski razvoj ovoga kraja važnu ulogu odigrala su prilično bogata nalazišta nafte i plina. U kontekstu crkvenoga života i glede duhovnog rasta zajednice važnu ulogu u drugoj polovini 20. stoljeća, od 1956. do 1989. godine, imao je župnik Stanko Rajtar.

Prvi demokratski izbori u Hrvatskoj bili su održani u proljeće 1990. godine. U Općini Đurđevac prvi krug izbora održan je 22. i 23. travnja, a drugi 6. i 7. svibnja. Izbori su protekli u dobrom odazivu te bez značajnijih primjedbi i ekscesa. Skupština Općine Đurđevac u tri vijeća imala je »75 odbornika, od kojih HDZ ima 58 ili 77, 3 posto, SKH-SDP 4 ili 5, 3 posto, HKDS jednog ili 1, 4 posto i nezavisnih 12 ili 16, 0 posto.«⁸⁷ Godine 1991. u Đurđevcu je živjelo 6 845 stanovnika.⁸⁷ Uoči početka Domovinskog rata u Đurđevcu i na

početkom 20. stoljeća detaljnije usp. Feletar, *Podravina*, str. 115-272.

78 *Leksikon naselja Hrvatske*, sv. 2., str. 1013.

79 Dragutin Feletar, *Koprivnički događaji 1918-1920.*, *Podravski zbornik*, 5/1979., str. 5-20., te Feletar, *Podravina*, str. 354-355. Također, o akcijama zelenog kadra usp. Ivo Banac, I Karlo je o'šo u komite. Nemiri u sjevernoj Hrvatskoj u jesen 1918., *ČSP*, 24/1992., br. 3, str. 23-43.

80 O gradnji crkve u Đurđevcu usp. Vladimir Miholek, *Gradnja župne crkve Sv. Jurja u Đurđevcu*, *Podravski zbornik*, 35/2009., str. 237-253.

81 Cvekan, *Đurđevac-kakav nije poznat* str. 132-133.

82 Stjepan Pavičić, *Đurđevac*, *Hrvatska enciklopedija*, Zagreb: Naklada Konzorcija Hrvatske enciklopedije,

1945., sv. 5., str. 531. Također, za osnovne statističke podatke u ovom razdoblju usp. *Upravno, sudsko i crkveno razdjeljenje i imenik prebivališta Savske Banovine: po stanju od 1. maja 1937*, Zagreb: Kraljevska banska uprava Savske Banovine, 1937., str. 53-55.

83 Savo Velagić, Matija Krog i radnički pokret u Đurđevcu i okolici, *Podravski zbornik*, 9/1983., str. 36., 47. Također, o tome usp. Feletar, *Podravina*, str. 372-373.

84 Feletar, *Podravina*, str. 374-375., na str. 398.

85 Redakcija, *Đurđevac*, *Enciklopedija Jugoslavije*, Zagreb: Leksikografski zavod FNRJ, 1958., sv. 3., str. 207-208.

86 *Leksikon naselja Hrvatske*, sv. 2., str. 1009.

87 *Leksikon naselja Hrvatske*, sv. 2., str. 1013.

teritoriju Općine Đurđevac bili su osnovani odredi Narodne zaštite s gotovo 2 000 pripadnika u svrhu zaštite ljudi, imovine i objekata uslijed povećane ratne opasnosti. Na čelu općinskog stožera Narodne zaštite bio je Mirko Kunić.⁸⁸ Mnogi mještani kao dragovoljci uključili su se u obranu Hrvatske, a jedan od najpoznatijih je general Mladen Markač. Tijekom 20. stoljeća mnoge osobe podrijetlom iz đurđevačkog kraja ostavile su vrijedan trag u raznim sferama društvenog djelovanja. U tom kontekstu »telegrafski« ću spomenuti tek neke. Primjerice, političara Tomu Jalžabetića (1852-1937.), kanonika Prvostolnog kaptola zagrebačkog i dugogodišnjeg profesora zagrebačkog Katoličkog bogoslovnog fakulteta, mons. dr. Antuna Ivandiju (1917-1997.), vrsnog teologa isusovca dr. Ivana Fučeka, pjevačicu i pučku pjesnikinju Mariću Hasan, književnicu Božicu Jelušić itd. Imajući u vidu stvaralaštvo na kulturnom polju, svakako treba spomenuti da je esperanto također ostavio trag u književnom stvaralaštvu đurđevačkog kulturnog kruga u ovom razdoblju.⁸⁹

U trećem tisućljeću

U upravno-administrativnom pogledu Đurđevac danas pripada Koprivničko-križevačkoj županiji i područno je središte ovoga dijela Podravine. Poznat je kao manje industrijsko, trgovačko i upravno središte koje prema popisu stanovništva iz 2001. godine broji 6 646 stanovnika.⁹⁰ U gradu su smještena tijela državne uprave, medicinske ustanove, trgovački centri, kino te preko stotinjak tvrtki. U mjestu djeluje Osnovna škola Grgura Karlovčana te gimnazija i strukovna škola. U okviru Zajednice sportskih udruga u Đurđevcu trenutno djeluje 17 sportskih klubova

s preko 600 aktivnih sportaša, a zapažene rezultate postigli su Rukometni klub »Đurđevac LK«, Karate klub Đurđevac i Teakwondo klub »Borik«. U kontekstu sportskih aktivnosti treba spomenuti i NK Graničar koji je osnovan još daleke 1919. godine. Zapažene uspjehe u svojem djelovanju bilježi i Udruga vinogradara i voćara. Centar za kulturu grada Đurđevca središte je mnogih kulturnih zbivanja u gradu, a raspolaže prostorima Galerije Stari grad te Doma kulture u Đurđevcu. U kontekstu očuvanja kulturne baštine đurđevačkog kraja važno je spomenuti etnografsku zbirku obitelji Čamba u Đurđevcu. Zbirka je formirana 1992. godine i broji preko 500 predmeta prosječne starosti od 80 godina. Za društveni i kulturni život od osobite je važnosti i Gradska knjižnica koja je potpuno informatizirana i ima fond oko 40 000 knjiga. Svoje mjesto u kulturnom razvoju grada ima i Gradsko kazalište, dok korisne informacije za lokalnu zajednicu već više od četiri desetljeća pruža Radio Đurđevac. Posebnu ulogu u promicanju baštine đurđevačkoga kraja ima i Turistička zajednica grada Đurđevca.⁹¹ Unutar KUD-a »Petar Preradović« od 1998. godine djeluje ženski vokalni ansambl »Đurđevčice« koje svojom vokalnom tehnikom vjerno čuvaju i prezentiraju hrvatsku tradicijsku kulturu rodnoga kraja. Njihov repertoar čini tridesetak obrada narodnih napjeva, a svoje dosadašnje višegodišnje uspješno djelovanje okrunile su objavljivanjem svojeg prvog albuma »Pozvale so dekle dečke« na kojem se nalaze izvorni napjevi đurđevačke Podravine obrađeni u *a cappella* izvedbi uz pratnju tradicijskih glazbala Podravine-diplica, duda, okarina, dvojnica i cimbal.⁹² Za čuvanje jezične baštine đurđevačkoga kraja od velike važnosti nedavno je tiskani »Opis i rječnik đurđevačkoga govora«.⁹³

Turistička ponuda Đurđevca i okolice, uz već spomenute kulturne sadržaje, pruža uživanje u

88 O djelovanju Narodne zaštite u Općini Đurđevac tijekom 1991. i 1992. usp. Najman, *Narodna zaštita u Domovinskom ratu*, str. 161-175.

89 O širem znanstvenom, kulturnom i političkom doprinosu Đurđevčana usp. npr. *Đurđevčki zbornik, 1996.: v provodu 70. obljetnice življena Đuke Tomerlina-Picoka te Seleš, Lirika đurđevačke Podravine*.

90 Za kratki osnovne podatke o Đurđevcu usp. Đurđevac, *Hrvatska enciklopedija* (dalje: HE), Zagreb 2001., sv. 3., str. 338.

91 O raznovrsnim društvenim sadržajima u Đurđevcu usp. <http://www.djurdjevac.hr/index.php> (15. 04. 2011.).

92 O *Đurđevčicama* usp. Kristina Benko Markovica, KUD Petar Preradović Đurđevac, str. 314. Također, vidi i <http://kudppreradovic.blog.hr/2007/10/1623484466/zenski-vokalni-sastav-durdevceice.htm> (14. 04. 2011.).

93 Marešić, Miholek, *Opis i rječnik đurđevačkoga govora*.

sportskim i rekreativnim sadržajima u očuvanoj prirodi, posjet vinskim cestama, kušanje kvalitetnih vina s Podravske pijesake te lov na visoku i nisku divljač u atraktivnim lovištima koja se prostiru od obronaka Bilogore do rijeke Drave. Kvalitetan smještaj može se ostvariti u poznatom Hotelu Picok te prostorima »Pustare«, tj. lovačkog doma Peski. Među najzanimljivije prirodne fenomene u Podravini ubrajaju se Đurđevački pijesci. To su naslage pijeska koje obuhvaćaju oko 25 km², na pojedinim mjestima debele i do 80 m. Nastale su prije nekoliko tisuća godina, u doba kad je nastupilo zatopljenje nakon posljednjeg ledenog doba. Nekadašnja pješčana prostranstva prije su zahvaćala mnogo veću površinu, a danas su dijelovi pretvoreni u šumovita područja, obradiva polja i travnjake. Pješčani dijelovi ove »hrvatske Sahare« mogu se vidjeti u okolici Molvi, Đurđevca, Kalinovca, Ferdinandovca i Podravske Sesveta.⁹⁴ Manji dio područja, oko 19, 5 ha između Đurđevca i Kalinovca, zaštićen je kao poseban botanički rezervat.⁹⁵

Zaključak

U podravskoj ravnici, na mjestu gdje se pitomi obronci Bilogore spuštaju prema Dravi, nalazi se Đurđevac. Arheološki nalazi i mreža antičkih puteva zorno svjedoče o naseljenosti šireg područja Đurđevca već od prapovijesti. U srednjovjekovnom razdoblju povijest Đurđevca treba promatrati u okviru »đurđevečko-prodavizkog vlastelinstva«, a u pisanim dokumentima preteča današnjeg Đurđevca prvi put spominje se 1267., odnosno 1270. godine kao selo Sv. Jurja. U popisu župa Zagrebačke biskupije 1334. i 1501. godine u okviru arhiđakonata Komarnica spominje se i Župa Đurđevac. Tijekom srednjeg vijeka Đurđevac u više navrata potpada pod vlast raznih go-spodara, od slavonskog bana Mikca do hrva-

tskog bana Petra Keglevića. U drugoj polovici 15. i tijekom 16. stoljeća, na razmeđu kasnog srednjeg i ranog novog vijeka, došlo je do početka raspada velikih vlastelinstava, ratne devastacije i formiranja vojnokrajiškog obrambenog sustava. Đurđevačka utvrda Stari grad koja je stoljećima služila kao fortifikacijski objekt na prostoru Vojne krajine sagrađena je u prvoj polovini 14. stoljeća, a oko nje nastalo je podgrađe. Padom Virovitice 1552. Đurđevac je postao snažnije izložen osmanskim provalama, ali đurđevačka utvrda nikada nije bila osvojena. Tijekom »ratnih« stoljeća tvrđava je bila pregrađivana i proširivana. Početkom 17. stoljeća slabi osmanska opasnost pa su na Wincklerovoj karti granica Varaždinskog generalata iz 1639. označena mnoga naselja u Podravini. Među njima i St. Georg (Đurđevac) koji je bio važno prometno čvorište na putu od Varaždina prema Virovitici. Sredinom 17. stoljeća u Đurđevcu se obnovila katolička župa kojom su u prvo vrijeme upravljali franjevci. Nakon mira u Srijemskim Karlovcima 1699. godine Đurđevac je izgubio svoj strateški značaj za austrijsku Carevinu, a đurđevački graničari naseljavaju se u okolna mjesta. Ukidanjem Vojne krajine 1871. Đurđevac se integrirao u sastav Banske Hrvatske, a »civilni« život pogodio je gospodarskom i kulturnom razvoju grada. Tijekom 20. stoljeća, u vrijeme monarhističke i komunističke Jugoslavije, Đurđevac je manje općinsko, gospodarsko i kulturno središte. Danas u upravno-administrativnom pogledu pripada Koprivničko-križevačkoj županiji i područno je središte ovoga dijela Podravine s vrlo lijepim i još nedovoljno iskorištenim potencijalom za turistički i gospodarski razvitak na raznim područjima.⁹⁶

94 *Satelitski atlas Hrvatske*, Zagreb, 2001., str. 282-283.

95 Đurđevac, HE, Zagreb, 2001., sv. 3., str. 338. O tome usp. Radovan Kranjčev, Ekološka i biološka raznovrsnost Podravske pijesake, *Đurđevečki zbornik, 1996.: v provodu 70. obljetnice življena Đuke Tomerlina-Picoka*, Đurđevac: [s. n.], 1996., str. 77-84.

96 Treba reći da ovaj prilog ne valja shvatiti kao cjeloviti prikaz povijesti Đurđevca, on je, ponajprije, spomen na dičnu i još nedovoljno istraženu prošlost ovoga prostora, a posvećen je nekadašnjoj poznatoj i uglednoj đurđevačkoj obitelji Horvat.

Summary

Sketches from the history of Đurđevac

Keywords: Đurđevac, Podravina, town history, historiography

Đurđevac is a town lying in the north-west of Croatia, some 25 km south-east from Koprivnica. It is situated on the Podravina main road at the crossroads Varaždin-Koprivnica-Osijek and Zagreb-Bjelovar-Virovitica. Its never conquered

»bordermen's fortress« has preserved memories from the past and interesting history described in short stories. The sketches are based upon existing scientific and expert studies and results of the latest research.